

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו ע

פרשת אמור, תש"ע
מספר 859מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

קדושת הכוהנים

פרשת אמור פותחת במצוות הקשורות לכוהנים כדי לשמור על קדושתם וטהרתם, לאחר שכבר בפרשיות קודמות עסקה התורה בעניינים דומים הקשורים לכלל ישראל; החל בפרשת שמיני שבה מוצאים את הקדושה במאכלות, בהמשך הקדושה האישית לזכר ולנקבה בפרשות תזריע ומצורע, עבור לפרשת העריות ולבסוף פרשת קדושים המצווה על כלל ישראל להיות קדושים. לפיכך תמוהה במקצת פרשת אמור שבה הקדושה המיוחדת לכוהנים, וזאת אף שאלתו-תמיהתו של קרח: "כִּי כָל-הָעֵדָה פָּלַם קְדָשִׁים", ואם כן "וּמִדּוֹעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל-קֹהֵל ה'?" אפשר לומר ששאלת קרח היא מדוע הכוהנים זקוקים לחוקים מיוחדים לשמר את קדושתם, הלוא כבר כל העדה כולם קדושים. מה משמעות הקדושה המיוחדת לכוהנים? מדרש תנחומא מסביר את הציווי המיוחד לכוהנים בגלל קרבתם אל ה' והיותם מצויים עמו תמיד. וכך אומר המדרש (תנחומא, אמור סי' א):

אמור אל הכוהנים ואמרת אליהם, הרי אמירה שתי פעמים, למה הדבר דומה לטבח שהיה נכנס ויוצא לפני המלך, אמר המלך גוזרני עליך שלא תראה מת כל ימין, מפני שאתה נכנס ורואה את פני, שלא תטמא פלטירין שלי, כך הקב"ה גזר על הכוהנים הנכנסים לבית המקדש שלא יטמאו למת.

את המשל שמביא המדרש יש להבין בהקפדה יתרה המוטלת על כל מי שמקורב ביותר למלך ומי שעסוק במזונו של המלך להתרחק מכל טומאה, אף שהיא אינה גורם זר או גס שניתן לראות או להרגיש, אלא היא דבר רוחני שאינו ניכר כלפי חוץ. את המשל שמביא המדרש יכולנו לתרגם ללשון ימינו בציווי שמצווה המלך על הטבח להקפיד ביותר על היגיינה אישית יותר מכל אחד אחר בחצר המלכות, כיוון שהוא מקורב אל המלך והוא מגיש למלך את מזונו. כך בעניין הכוהנים: בהיותם משרתי ה' ומצויים תמיד בבית המקדש עליהם להישמר יותר מן האחרים מכל הטומאות. כיוצא בזה מפרש גם אבן עזרא את הציווי לכוהנים ואומר (כא: א): "אחר שהזהיר ישראל ובני אהרן בכללם להיותם קדושים, הזהיר בני אהרן, שהם חייבים להישמר מדברים אחרים, בעבור שהם משרתי ה'".

גם הרמב"ן מפרש באופן דומה ומוסיף שהאזהרה המיוחדת לכוהנים באה לומר שעליהם לשמור על קדושתם גם כאשר אינם בתפקיד. כיוון שהם המייצגים את ה' ואת תורתו, אסור להם לחלל את המעמד הזה גם כשאינם עובדים במקדש. כידוע, עבודת הכוהנים במקדש הייתה בתורנות, ולפי המקורות שבידינו עבד כל כוהן בימי בית שני, במשך שבוע בשנה. הרמב"ן מדגיש שתפקידם של הכוהנים הוא גם תפקיד ייצוגי. שלא כבעלי תפקידים בימינו, שכאשר הם פושטים את המדים הם חופשיים לנהוג כרצונם כיוון שאינם בתפקיד, הכוהנים הם בתפקיד הן בשעת העבודה הן שלא בשעת העבודה. תפקידם ללמד ולהדריך את העם, לכן תפקידם הוא ייצוגי בכל ימות השנה, ועליהם לשמור על קדושתם (רמב"ן, כא: א):

ככאן יזהיר שלא יטמאו במת לעולם אפילו בעת שלא יבואו במקדש והיא מעלה להם בעצמם, ולכך הזכיר הכתוב "הכוהנים" לאמר כי בעבור שהם כהני ה' ומשרתי א-להינו יאמר להם שיתנהגו כבוד וגדולה בעצמם ולא יטמאו לעולם.

ר' אברהם סבע מסכם את הדברים בקיצור נמרץ בפירושו "צרוור המור" ואומר: "אחר שחתם ישראל סמך לכאן טהרת הכהנים. שראוי להם שיהיו טהורים וקדושים יותר מישראל. אחר שעבודת הקדש עליהם".

כמה מן המפרשים מסבירים את האזהרות המיוחדות לכוהנים על ידי קישורם לסוף הפרשה הקודמת. בסוף פרשת קדושים התורה מזהירה שלא לפנות אל האובות והידעונים לרעת את העתידות, והקישור לעניין זה נעשה ע"י הפרשנות שהמילים "אמור אל הכוהנים" אינם דברי ה' אל משה לומר לכוהנים, אלא דברי ה' לכל אחד מישראל

לפנות אל הכוהנים במקום אל הידעונים. נראה לדוגמה את פירושו של "חזקוני", שלאחר שמביא את האזהרה המיוחדת לכוהנים להיזהר מן הטומאה כפי הפירושים שלעיל, מוסיף ואומר (כא:א):

ונסמכה פרשת אוב וידעוני לפרשת אמור אל הכוהנים לומר לך שמן הדין יש לרגום שואל באוב וידעוני כי אין צורך לישראל בהם. אלא אם באת לשאול, אמור אל הכוהנים והם ישאלו לך באורים ותומים.

כיוצא בזה מפרש את הדברים ר' יצחק קארו בספרו "תולדות יצחק". קארו אינו דן בצווי להרוג את האובות והידעונים אלא רק באיסור לשאול באוב וידעוני, דהיינו מאחר שנאסר ונסגר מקור מידע כזה אני פותח ומפנה אותך למקור מידע דומה המותר לך – הכוהנים (שם):

נסמכה פרשה זו לענין אוב וידעוני, לפי שאם תאמר אחר שנאסר לנו אוב וידעוני המודיעים העתידות מי יגידה לנו, לזה אמר אמור אל הכוהנים, והם יגידו העתידות באורים ותומים.

בהמשך דבריו מביא קארו חמש סיבות מדוע על הכוהנים להיות שונים ונבדלים משאר העם הן בהופעתם החיצונית הן בהתנהגותם. ב"הופעה חיצונית" הכוונה לכל הפעולות שנהגו לעשות האבלים כאשר מת להם קרוב, כגון שריטה וקרחת. מלבד האיסור הזה לכלל ישראל, משום שלדעת קארו מעשים כאלה מעידים על חוסר אמונה ועל פקפוק בצדק האלוקי, אצל הכוהנים נוספת הסיבה של ההופעה החיצונית הראויה למי שעומד לפני המלך. מעשה כזה של מום כל שהוא במשרת כגון שריטה או קרחה אף יכול להביא לפגיעה במלך אם נחשוד שהשריטה או הקרחה נעשו על ידי גורם זר כמו שעשה חנון מלך בני עמון לעבדי דוד (שמו"ב י:ד), שנראה כאילו אין אימתו של המלך על נתיניו והם מעזים לפגוע במשרתי המלך. חשובים יותר ההסברים בסיבה הרביעית והחמישית שמביא קארו: הסיבה הרביעית היא היופי וההדר הראויים למי שעומד קרוב למלך ומשרת אותו. שלא כמשרתים שאינם רואים את פני המלך או אלה שתפקידם לבצע עבודות מלוכלכות ואינם מחויבים להופעה ייצוגית לפני המלך, הרי הכוהנים מחויבים להופעה ייצוגית, "שהעומד על שולחן המלך ומשמש למלך ראוי שיהיה נאה ומהודר".

הסיבה החמישית נוגעת לפרשנות המיוחדת של קארו למילה "קדוש" או "קדושה". לדבריו, קדושה היא גדולה, וקדוש הוא אדם גדול וחשוב, לכן בהיות הכוהנים קדושים, דהיינו גדולים, אין הם יכולים להתרגש ממה שקורה בסביבתם, כשם שהמלך או השרים אינם יכולים להתרגש יתר על המידה ממה שקורה בסביבתם, כגון מוות, כיוון שאז לא יוכלו לנהל את המדינה: "הסיבה החמישית, שראוי לגדול שלא יתפעל מן המקרים, ולכן המלכים והשרים אינם מתפעלים במיתת קרוביהם, ולזה אמר והיו קדש כלומר גדולים".

ר' שם טוב אבן שם טוב (ספרד, שלהי המאה ה'ט"ו) מציין שהמין האנושי הוא המעולה מכלל הנבראים הגשמיים, דהיינו הנבראים בעולם הארצי. וכשם שיש היררכיה בנבראים הארציים, מדרגת הדומם הנמוכה עד למין האנושי הגבוה, כן יש היררכיה בתוך המין האנושי המתבטאת בהוראות ובצווים שניתנו למין האנושי. ככל שניתנו יותר מצוות, כך מעמדו של אותו מצווה גבוה. לכלל האנושות ניתנו שבע מצוות בני נח, לישראל ניתנה התורה המכילה עוד מצוות, ללוויים נוספו מצוות להעלותם למעמד נכבד יותר מכלל ישראל, ועליהם נוספות מצוות המיוחדות לכוהנים, ומעליהן אלו המיוחדות לכוהן הגדול (דרשות ר' שם טוב אבן שם טוב, דף מד ע"א):

כבר ידעת כי המין האנושי הוא שלם מכל הנמצאות אשר למטה מגלגל הירח... והנה ישראל ימצא להם כל השלמות הנמצא במין האנושי ויותר. כי למין האנושי נצטוו ז' מצוות בני נח לא יותר. ורצה הב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. והנה הלויים יותר שלמים שבישראל נמצאו בהם כל המצוות אשר נצטוו ישראל ויותר והם המצוות אשר מיוחדים לשבט לוי והכוהנים הם יותר שלמים משבט לוי ולכן נצטוו במצוות יותר משבט לוי... והכהן גדול למה שהוא היותר שלם והיותר אלוהי שיימצא בישראל ובשבט לוי ובכוהנים מצטווה במצוות יותר.

כלל המצוות שנצטוו הכוהנים בכלל והכהן הגדול בפרט נועדו ליצור את המעמד המנהיגותי הנדרש הן מצד ההופעה הן מצד הפרנסה (עצמאות כלכלית), הן מצד החכמה, כיוון שמי שיש לו שלושת אלה יכול להיות דמות של מנהיג. מי שחסר אחת מן התכונות הללו אינו יכול להיות מנהיג, כיוון שלא יכבדו אותו ולא ישמעו להוראותיו והדרכותיו. אלה הן התכונות הדרושות גם לנביא בהיותו דמות של מנהיג.

נסיים בדבריו של ר' יצחק אברבנאל ההולך בדרך דומה לדרכו של ר' שם טוב. אברבנאל דן רק בייחודיות של עם ישראל ובציווי להם להיות קדושים שהוא לדעתו תוכנו של החלק הגדול של ספר ויקרא, ונוספה עליהם קדושת הלויים והכוהנים, ומעליהם קדושתו של הכהן הגדול. בסוף הספר אנו מגיעים לקדושת הארץ על ידי מצוות השמיטה. כל עלייה בקדושה כזאת מביאה הגבלות נוספות על המתקדש, ועניינה השראת השכינה בתוך בני ישראל (ויק' עמ' קיט):

כאשר צוה למושה שיאמר לישראל הדברים שבהם יתקדשו ויהיו קדושים כדי שתהיה השכינה הא-להית שרויה ביניהם צוה עתה למושה... יזהיר לכוהנים משרתי ה' במצוות מיוחדות אליהם יתר על שאר העם וזה שאמר 'אמור אל הכוהנים בני אהרן ואמרת אליהם'.